

Verslag

De gevolgen van de financiële systeemcrisis voor de internationale machtsverhoudingen

Op 22 januari gaven prof. dr Rob de Wijk (directeur van het The Hague Center for Strategic Studies) en prof. dr. Jakob de Haan (hoogleraar Politieke Economie aan de Rijksuniversiteit Groningen) hun visies op de invloed van de financiële crisis op de internationale machtsorde. De bijeenkomst vond plaats in Perscentrum Nieuwspoor en werd bezocht door ongeveer 60 belangstellenden.

De Wijk

Volgens Rob de Wijk staat de internationale machtsorde aan de rand van revolutionaire ontwikkelingen. De financiële crisis zal grote gevolgen hebben voor de internationale machtsverhoudingen, maar deze gevolgen worden onderschat. De Wijk ziet de Verenigde Staten en China als de belangrijkste actoren die in de toekomst voor de verschuivingen in de machtsorde zullen zorgen.

Historisch gezien leveren machtsverschuivingen frictie op en dit zorgt voor instabiliteit. De economische wetenschap heeft de huidige financiële crisis niet voorzien, vandaar dat volgens De Wijk economie als wetenschap is afgeserveerd. Economen houden in de regel weinig tot geen rekening met historische context.

De verschuiving in de machtsorde was al bezig, maar komt nu in stroomversnelling door de financiële crisis. Er vindt een overgang plaats naar een multipolaire wereld, waarin opkomende machten een plek moeten krijgen. Een voorbeeld hiervan is het groeiend belang van de G-20.

China is een belangrijke factor en lijkt economisch te groeien, ondanks de financiële crisis. Maar om sociale onrust te voorkomen heeft China groeicijfers van meer dan tien procent nodig. China probeert in het machtsvacuüm dat de Verenigde Staten hebben achtergelaten te stappen door onder andere de handel met Zuid-Amerika en Rusland te verbeteren en de toegang tot fossiele brandstoffen veilig te stellen.

Aangezien er een einde komt van de hegemonie van de Verenigde Staten, zal er volgens De Wijk een paradigmaverschuiving plaatsvinden. Alle internationale instituten zijn gestoeld op westerse normen en waarden, maar de zeggenschap van deze westerse instituten zal verminderen. De westerse landen zullen in een steeds moeilijker positie komen, omdat ze weinig toegang tot grondstoffen en fossiele brandstoffen hebben. De kracht van 'soft power' erodeert en er vindt een 'ondemocratisering' plaats. Er wordt geen blok gevormd tegen de westerse landen, maar ondemocratische landen mét grondstoffen trekken naar elkaar toe.

Daardoor wordt het onveilig en zullen interstatelijke conflicten en invloedssferen belangrijker worden.

Volgens De Wijk moeten de westerse landen een manier zien te vinden om goed om te gaan met het machtsverlies en moeten ze grip zien te krijgen op de energievoorraad door te investeren in alternatieve energiebronnen. Ook zal een betere samenwerking binnen de Europese Unie en tussen de EU en de Verenigde Staten van belang zijn.

De Haan

Jakob de Haan zag het een stuk zonniger in dan De Wijk. Hij concentreerde zich in zijn inleiding op de economie van de Verenigde Staten en economische cijfers en legde aan de hand hiervan zijn visie uit.

Volgens De Haan veranderen de internationale machtsverhoudingen inderdaad en is er sprake van instabiliteit, maar niet zo radicaal als De Wijk dat ziet. De Haan is van mening dat de Verenigde Staten economisch veel sterker en veerkrachtiger zijn dan velen sinds het begin van de financiële crisis verkondigen.

Arbeidsproductiviteit is een belangrijke indicator voor economische macht en potentie en daarop scoren de Verenigde Staten erg hoog. Zelfs Europa komt er op dit punt niet goed af in vergelijking met de Verenigde Staten. Halverwege de jaren negentig evenaarde de arbeidsproductiviteit van de Europese Unie die van de Verenigde Staten, maar nam daarna weer af. De landen die voornamelijk schuldig zijn aan deze daling, die schadelijk is voor de Europese economie, zijn Duitsland, Spanje en Italië.

De Haan wil verder kijken dan de huidige financiële crisis. Het Angelsaksisch kapitalistische model zal volgens hem niet verdwijnen, maar verkeert op het moment wel in een dip. Er is gebrek aan toezicht en sprake van zelfverrijking aan de top.

Economische macht bepaalt weliswaar veel, en China is een potentiële economische supermacht, maar toch heeft het land nog een lange weg te gaan voordat het economisch gelijkwaardig is aan de Verenigde Staten. Hoge groeicijfers lijken indrukwekkend, maar zeggen niet zo veel als de economie op een relatief laag niveau staat.

Het Chinese economische model is volgens De Haan niet het nieuwe paradigma. China heeft weinig economische vrijheid, waardoor het inkomen per hoofd van de bevolking niet hoog is, er is een grote kloof tussen arm en rijk. Hoe groter de economische vrijheid (niet geheel *laissez-faire*, maar een goed functionerende markteconomie mét restricties), hoe beter de markteconomie en hoe hoger het inkomen per hoofd van de bevolking. Over het Angelsaksisch kapitalistisch model wordt soms gezegd dat het leidt tot verpaupering en vergroting van de kloof tussen arm en rijk maar dit is niet waar, zegt De Haan. Grotere economische vrijheid is niet per definitie in strijd met een gelijke inkomensverdeling.

De Haan is het eens met De Wijk dat de mogelijkheden van de Verenigde Staten beperkt worden door de crisis en dat dit problematisch is. Maar de schuld van de Verenigde Staten

valt in verhouding met het bruto binnenlands product wel mee als je het vergelijkt met andere landen. Ook is een groot deel van de schuld een schuld van de staten; staatsoverheden hebben geleend van de federale overheid en dat is dus vooral een vestzak-broekzakkwestie.

De Haan is tamelijk optimistisch en denkt dat de Verenigde Staten redelijk snel uit de crisis kunnen komen: het land is veerkrachtig door de hoge mate van economische vrijheid. Inderdaad is er sprake van een globale machtsverschuiving, maar de Verenigde Staten zullen nog lang een grote stempel kunnen drukken op de wereldeconomie en op de wereldorde.

Discussie

In de discussie ging De Haan in op de gevolgen van de financiële crisis voor niet-westerse economieën. In landen met een lager ontwikkeld financieel systeem, is de crisis ook minder te voelen. Het Chinese platteland loopt bijvoorbeeld zo ver achter op de steden wat betreft het inkomen, dat er een enorme urbanisatiegolf plaatsvindt. De urbanisatie en milieuvriendelijke productie zorgt voor ernstige milieuvervuiling en slechtere volksgezondheid en vormen een probleem voor de economische groei van China. Als het land geen maatregelen neemt op dit gebied, kan de groei stagneren.

De Wijk vindt de machtspositie van China belangrijk en kijkt minder naar de economische positie. Door de grote bevolking kan China snel investeren in defensie en groeit daardoor de Chinese militaire kracht, terwijl Europa juist militair aan het afbouwen is. Ook heeft men in Europa de machtspolitieke benadering van energiebeleid verleerd. Dat is volgens De Wijk ook terug te zien in de gascrisis met Rusland. Westerse landen schatten Rusland slecht in, en het land is ook

slecht in te schatten. Rusland gebruikt energie als machtsmiddel, energieprijzen zullen stijgen en Rusland zal daar van profiteren. Volgens De Haan passen grondstoffen en energie niet echt in het verhaal over de veranderende machtsverhoudingen. Omdat fossiele brandstoffen asymmetrisch verdeeld zijn, zullen landen met weinig fossiele brandstoffen zich richten op innovatie in de energieproductie. Volgens de Wijk is die innovatie te laat op gang gekomen.

Beide sprekers waren het er over eens dat de discussie over de samenhang tussen economische factoren en de internationale machtsverhoudingen vaker gevoerd zou moeten worden. Ook zouden de beide disciplines – economische en historische wetenschap – beter kunnen samenwerken om hun visies bij elkaar te brengen en zo het verband tussen internationale economie en veiligheid beter te kunnen begrijpen.

Matthijs van Duijn